

KUL SÜLEYMÂN (BAKIRGANÎ) ve YÛNIS EMRE HİKMETLERİ

Ayşe Gül SERTKAYA

Özet:

Bu çalışmada Moskova Merkezî Devlet Arşivi, Eski Eserler 1468 (Fonds N 181)'de kayıtlı Arap harfleri ile yazılmış bir mecmuanın sonunda yer alan 16 hikmetin transkripsiyonları yer almaktadır. 10 Hikmet *Kul Süleymân Hakîm Ata (Bakırganî)*'ye, 4 Hikmet *Yunus Emre*'ye, 1 Hikmet *Âşık Osman*'a aittir. Bir hikmetin ise şâiri belirtilmemiştir. Çalışmada Hikmetlerin bazılarının çeşitli şiir mecmualarında tespit edilen değişik varyantları da verilmiştir.

Abstract:

This article contains transcriptions of 16 Hikmets. These Hikmets are found at the end of the one Macmua which were written in Arabic script. This *Macmua* is in Central State Archiv in Moscow Ancient Fonds 1468 (Fonds N 181). 10 Hikmets belongs to *Kul Süleymân Hakîm Ata (Bakırganî)*, 4 Hikmets belongs to *Yunus Emre* and the other 1 belongs to Hikmet *Âşık Osman*. We don't have the poet's name for the last 1 Hikmet. In this article, it released different variants of some Hikmets that we found in various poetry macmuas.

Anahtar kelimeler: / Keywords:

Kul Süleyman, Hakîm Ata, Bakırganî, Yunus Emre

Moskova Devlet Arşivi, Eski Eserler, 1468, Fonds N 181'de kayıtlı 224 varaktan oluşan yazma *Sirâcü'l-kulûb* ve *Şerâyi'ü'l-ah-kâm* adlı iki eser ile Kul Süleymân, Aşık Osmân ve Yunus Emre hikmetlerini ihtiva eder. Yazmanın ketebe kaydı şöyledir:

fî't-târîh ü tokuz yüz altmış birde cumâdi'l-âhîr ayı-nunîng toluğunda tamâm boldı. iki kitâb-dur. birisi sirâcü'l-kulûb'dur. birisi şerâyü'l-ahkâmdur. el-fakîr ü'l-ħakîr âdnîş ħâfîz ibn muħammed âdnâş ħâfîz yazdı. çehârşenbe kün tamâm boldı. va'l-lâhü a'lem. mesküken elçi barğanda dosnağ turğanda andağ bitildi.

Her ne kadar ketebe kaydı Hicrî 961, cumâdi'l-âhîr ayınının toluğ = Milâdî 16 Mayıs 1554 tarihini veriyorsa da bu istinsah tarihidir. Esas metnin en az iki-üç yüz yıl daha eski bir yazmadan zikredilen tarihte kopyalandığı metnin dil özelliklerinden anlaşılmaktadır.

Yazmanın dil özellikleri Orta Türkçe devresinin dil özellikleridir. Bu dil özelliklerine dayanarak metinlerin Horezm-Altınordu dil özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Birkaç örnek zikretmek isterim.

1.	Eski tü. -b-	Orta tü. -w- ف ; ف	Yeni tü. -v-
	ebirdimiz	öwürdük اوڭوردوك 3/3	évürdük
	yabız	yawuz يفوز 60a/7	yavuz
		wurâķ قراق 58b/6	burâķ
2.	Eski tü. -d-	Orta tü. -z- ذ	Yeni tü. -y-
	idi	izi ايدي 19/2	iyi
	kidin	këzin كيزين 13/2	kiyin
3.	Farsça. -d-	Orta tü. -z- ذ	Yeni tü. -y-
	ādīne	āzīne آزينه 5/7	ayna
4.	Eski tü. -d-	Orta tü. -z- ز	Yeni tü. -y-
	adaķ	azaķ ازاق 19/2	ayaķ
	edgü	ezgü ازكو 3/10	eygü ~ iygü
	ķudruk	ķuzruk قوزروق 11/5	ķuyruk قويروق 24/9-10
	-----	këzik كيزيك 5/1	kiyik ~ keyik

4. Geniş zaman partisip eki *-ğan / -gen* yerine *-ğlı / -gli*'dir. *okuğlı* "okuyan" 3/2; *êştiglı* "işiten" 3/2.

5. Görülen geçmiş zaman birinci çokluk şahıs eki iyelik eki menşeli *-k* yerine, şahıs zamiri menşeli *-mız / -miz* (< *biz*) dir. *yarattımız* 6/7; *taşnıf kıldımız* 3/11.

Yazmanın 49a-50a ve 55b-64b yaprakları arasında Kul / Miskîn Süleymân (Bakırganî), Âşık Osmân ve Yûnis Emre'nin hece vezni ile söylenmiş çeşitli hacimlerde on altı Hikmet'i ile bir *Sâl-nâme* bulunmaktadır. Buradaki Kul Süleymân (Bakırganî)'nin 10, Âşık Osmân'ın 1, Yûnis Emre'nin 4 ve biri de kime ait olduğu bilinmeyen olmak üzere 16 hikmetin transkripsiyonları ile tıpkıbasımını, ayrıca bu manzum parçaların tespit edebildiğimiz kaynakları ile varyantlarını da veriyoruz.

Ahmed Yesevî'nin üçüncü halifesi olan Süleymân Bakırganî 582 (1186)'da ölen ve mezarı Akkurgan'da olan 12. yüzyıl şâirlerindedir.¹ Çeşitli kaynaklarda ve hikmetlerinde adı Süleymân, Kul Süleymân, Miskîn Süleymân, Hakim, Hakim Süleymân, Hakim H^vâce, Hakim H^vâce Süleymân şekillerinde geçiyor.²

Bakırgan Kitabı'nın Kazan, 1301 (=1884) baskısındaki 142 metinden 38'i Kul Süleymân'a aittir. R. Rahmeti Arat *Bakırgan Kitabı*'nın başka bir baskısına dayanarak bu sayıları 124 metinden 44'ü olarak söylüyor.³

Süleymân Bakırganî'nin çeşitli yazmalardaki 29 manzumesi de Önal Kaya tarafından yayımlanmıştır.⁴

Burada yayımladığım 4 ve 7 numaralı hikmetlerin kime ait olduğu metinde belirtilmemiştir. Ancak bu hikmetlerin Süleymân Bakırganî'ye ait olduğunu söylemek mümkündür.

¹ Hayatı hakkında bk. Abdurrahman Güzel, *Süleyman Hakim Ata'nın Bakırgan Kitabı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara, 2008, s. 64-96.

² H. F. Hofman, *Turkish Literature. A Bio-Bibliographical Survey*, Part: 1, Vol. 2, A-C, Utrecht, 1969, s. 227-234.

³ R. Rahmeti Arat, "Hakim Ata", *İslâm Ansiklopedisi*, 5/1, s. 101b-103b.

⁴ Önal Kaya, "Süleymân Hâkîm Ata Bakırganî ve şiiirleri", *Türk Dilleri Araştırmaları*, 8, 1998, s. 73-209.

Süleymân Bakırganî'ye ait 8 ve 11 numaralı hikmetler *Bakırgan Kitabı*'ndan, 10 ve 11 numaralı hikmetler de Önal Kaya yayımından, bilinmekte idi. 2, 4 (?), 6, 7 (?), 9, 12 ve 13 numaralı 7 hikmet Süleymân Bakırganî hikmetlerinin hiçbir kaynakta geçmeyen yeni örnekleridir.

Yûnus Emre'nin şiirleri ise Mustafa Tatçı yayımında 415 adet olarak numaralanmıştı. Burada yayımladığımız Yûnus mahlâslı dört şiirden (5., 14., 15. ve 16. metinler) 15. şiir dışındaki üçünün Yûnus Emre divanında bulunmaması Yûnus şiirlerine bir katkı olarak değerlendirilmelidir.

1. Sahife 49a-50a arasında bulunan "Kul Süleyman" başlıklı birinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in on iki beyitlik bir Hikmet'idir.

49b 1. ¹âdem{î} peygâmbere 'aleyhi's-selâm
bu dünyâ kim erse<-ge> vefâ kılmadı

2. İkinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in yedi beyitlik bir Hikmet'idir.

1. ¹¹bâkî {nè} ermiş bu dünyâ fânî durur keçküsi

56a nice ¹têlim yaşasanġ âhir 'ömrünġ keçküsi

3. Üçüncü metin Âşık Osmân (?)'in dört beyitlik bir Hikmet'idir.

1. ey allâhım döst ²allâhım senden yana dönder bizi
ben bir sefer etsem ³kerek îmân-ile könder bizi

4. Dördüncü metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in (?) dört beyitlik bir Hikmet'idir.

1. uyana miskîn ¹⁰uyana gel allâha dön allâha
aġî derdüñ ziyâne hây ¹¹gel allâh {hây} dön allâh allâh

5. Beşinci metin Yûnus Emre'nin altı beyitlik bir Hikmet'idir.

1. tenġri-nünġ minġ bir atı ³ġaġkı sen sen âcâl sen sen bâkî
kerâmuñda ⁴uşbu ġalka yandurmaġıl cehennem

6. Altıncı metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in on beyitlik bir Hikmet'idir.

1. ⁴elim şundum muşhaf-ğa dervîş-ler ehl-i şafâ
⁵dervîş-lerniñg serveri dōst muḥammed ⁶muştafâ

7. Yedinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in (?) dört beyitlik bir Hikmet'idir.

- 59a1. hey yārānlar ¹gelüñ beri zıkr édelüm ol allāhı
ölmiş cânlar ²olsun tiri zıkr édelüm ol allāhı

8. Sekizinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in altı beyitlik bir Hikmet'idir.

1. allāh allāh teyem ⁹allāh zerre yazuḳ ḳalmaz v'allāh
iblīs aytur tēme ¹⁰allāh men aytur men ma'āza'l-lāh

9. Dokuzuncu metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in yedi beyitlik bir Hikmet'idir.

1. sen sēn dünyā sēn ¹¹dünyā kimge vefā ḳılğan sēn
60a ḳutluḳ ḥabīb resül-nı ¹yer ḳoynıḡa alğan sēn

10. Onuncu metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in yedi beyitlik bir Hikmet'idir.

1. uşbu 'ıṣḳ-nıñg şarā ²bın içtüḳ elḥamdüli'l-lāh
mindük 'ıṣḳ-nıñg wurā-ḳın yildük ³elḥamdüli'l-lāh

Bu Hikmet'in varyantı Önal Kaya yayımında verilmektedir.

Kul Süleymân (Bakırganî)'in bu Hikmet'ine Yûnuş Emre'nin, sekiz beyitlik bir naziresi vardır.

1. ḥaḳdan gelen şerbeti içdüḳ elḥamdüli'l-lāh
şol ḳudret deñizini geçdüḳ elḥamdüli'l-lāh

11. On birinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in yedi beyitlik bir Hikmet'idir.

1. uçmaḡ tamuḡ öḡnüşür öḡnüş- ³mekde ziyān bar
tamuḡ aytur men artuḳ mende fir ⁴avn hāmān bar

Metnin *Bakırgan Kitabı*'nda yedi beyitlik bir varyantı vardır.⁵

1. uçmaḥ tamuḡ ögnüşür   ögünmekde ma'nâ bar
tamuḡ aytur men bay men   mende fir'avn hāmân bar

Bu Hikmet'in varyantı Önal Kaya yayımında verilmektedir.

Kul Süleymân (Bakırganî)'in yedi beyitlik bu Hikmet'i Ahmed Yesevî'nin on üç beyitlik Hikmet'ine naziredir.

1. behişt duzeḡ talaşur   talaşmaḡda beyân bar
duzeḡ aytur min artuḡ   minde fir'avn hāmân bar

12. On ikinci metin Kul Süleymân (Bakırganî)'in dokuz beyitlik bir Hikmet'idir.

1. dādnu kim 5kolarayn   fermân kılğan allâh sen
pādşâhlarnı ḡör 6kılıp   dermân kılğan allâh sen

13. On üçüncü metin *ḡikmet-i ḡōca raḡmetu'l-lâh* başlıklı on beyitlik bir Hikmet'tir.

1. aldanıp nefis ü hevâḡa   uşbu 10şeytân âdemî
öz özin tamuḡ otına   özin atқан 11âdemî

14. On dördüncü metin *Miskîn Yûnus* mahlaslı yedi beyitlik bir Hikmet'tir.

1. 4allâh sevdiḡi kılına   verür zikir diline
hem nazar kılar 5köñline   eydin-cegiz bu zikri

15. On beşinci metin Yûnus Emre'nin altı beyitlik bir Hikmet'idir.

1. yoḡdur bende 'amel tâ' 6at   ben n'icideyim n'eyleyim
ḡopucaḡ rüz-ı kıyâmet   7ben n'icideyim n'eyleyim

Bu Hikmet Yûnus Emre Dîvanı'nda dokuz beyit olarak geçmektedir.

1. yoḡdur bende 'amel tâ'at   ben n'icideyim n'eyleyim
ḡopucaḡ rüz-ı kıyâmet   ben n'icideyim n'eyleyim

⁵ *Bakırgan Kitabı*, Kazan, 1301 (=1884), s. 17-18.

16. On altıncı metin Yûnus Emre'nin ilk mısraı eksik olan altı beyitlik bir Hikmet'idir.

1.	.....
kullarınġda 'āsī vü cāfī	men tég günāh ⁷ ker var mu hīç
Bu metin Ahmed Yesevî'nin on üç beyitlik hikmetine naziredir.	
1. uşbu dünyā-yı fānīde	men dik günehkār var mu hīç
'āşī cāfī şānda	men dik günehkār var mu hīç

1

49a-50a arasındaki 12 beyitlik bu ilk hikmet şekil ve imlâ bakımından diğer hikmetlerden farklıdır. Beytin ilk mısraında “eğer” kelimesi ile başlayan durum bildirmeler her beyitte farklı sayıda hece ihtiva ettiği için hikmetteki beyitlerin hece vezni birbirini tutmamaktadır.

Ayrıca *erse* kelimesi 1., 3., 4., 5., 6. ve 11. beyitlerde ارسا *erse* şeklinde *e* ile, 7., 8., 9. ve 10. beyitlerde ise ایرسا *érse* şeklinde kapalı *e* (è) ile olmak üzere karışık bir şekilde imlâ edilmiştir.

49a ¹¹kul süleymân

Hece sayısı tutarsız.

bismi'llahi'r-raḥmani'r-raḥīm

1. [49b] ¹ādem{ī} peygāMBER 'aleyhi's-selām

bu dünyā kim erse<-ge> vefā kılmağı

2. ² eger <bu dünyā>	kim ersege vefā kılsa érđi
ādem{ī} peygāMBERġa	vefā kılgay ³ érđi
3. eger yaş uzun-luğı	kim érsege vefā kılsa érđi
⁴ nūh{ī} peygāMBERġa	vefā kılgay érđi
4. eger dōst-luğ	kim erse ⁵ ge vefā kılsa érđi
muḥammed muştafāġa	vefā kılgay érđi
5. eger ⁶ māl u memleket	kim ersege vefā kılsa érđi
süleymân peygāMBERġa	vefā kılgay érđi

6. eger salţanat-lık kim erse ⁷ge vefā kılsa érdi
mūsâ peygâMBERġA vefâ kılgay érdi
7. ⁸eger sabûrluk kim érsege vefâ kılsa érdi
⁹{peygâMBER} eyûb peygâMBERġA vefâ kılgay érdi
8. eger seyYid ¹⁰-lık kim érsege vefâ kılsa érdi
necî nebî peygâMBERġA vefâ kılgay erdi.
- 50a 9. ¹eger {kerâmet kim érsegin} ..... kim érsege vefâ kılsa érdi
zekerî ²yâ peygâMBERġA vefâ kılgay érdi
10. eger kerâmet kim érse ³-ge vefâ kılsa érdi
‘îsâ nebî peygâMBERġA vefâ kılgay <érdi>
11. ⁴eger ĥurmet ‘izzet kim érsege vefâ kılsa érdi
muĥammed ⁵muştafâ-ġA vefâ kılgay erdi
12. körünġ-ler kim bu dünyâ ⁶ĥiç kim érsege vefâ kılgısı yok
niçe kim taĥt ⁷baĥt birlen bolsa bu dünyâda bâĥî ġalgısı yok
- 7a Şabûr kelimesi sad harfi yerine sin harfi ile yazılmış.
- 11a ĥurmet خرمت yazılacak iken sehven جومت yazılmış.

2

55b ¹⁰ġul süleymân fermâyed

Hece 7 + 7 = 14

1. ¹¹bâĥî {nê} érmiş bu dünyâ fânî durur keçküsi
- 56a nice ¹têlim yaşasanġ aĥir ‘ömrünġ keçküsi
2. tevbe kılgın ²bî-namâz ĥaĥ buyruġı bêş namâz
namâz kılgın ġulun<-i> ³mevlâm anda seçküsi
3. izisini bilmegen mescid körüp ⁴kirmegen
bêş namâzin kıлмаġan ol mu şirâţ keçküsi
4. ⁵uşal şirâţ yolu tar soruġ suâl anda bar
ârzü ⁶ġılсанġ hem dîdâr rîzvân ġapġın açġısı

5.	altun ⁷ uçtmaḥ eşkini aşḥāblarınḡ ⁸ aşqını	yāḫūt mercān köşkini ḥūrlar çıkıp .....
6.	dervīṣ-lik-ni tersālar inçuk bolup köyseler	⁹ ḥābār çaruḡ kiyseler ḥaḡ ¹⁰ şarābın tatḡusı
7.	ḡul süleymān özüñḡ bil yanıp ḥaḡḡa tevbe ḡıl	yediñḡ ¹¹ iştinḡ munça yıl āḡir ‘ömrünḡ öḡküsi

Başlıktaki Farsça **fermāyed** "buyurur, söyler" kelimesi sehven **ferma-nīd** şeklinde yazılmıştır.

- 1a Vezin icabı **nē** fazla.
 2b Vezin icabı <ı> eki ile tamamlandı.
 3b Metinde **keḡküsi şırāḡ** şeklinde idi. Kafiye için takdim tehir yapıldı.
 5b Metinde **‘āşḡın**. Ancak kafiye için **‘ışḡım** şeklinde düzeltildi.
 6b **tatḡusı**. Kafiyenin ç harfi ile gelmesi beklenirdi.

3

56b ¹faşl velehü eyzān

Hece 8 + 8 = 16

1.	ey allāḡım dōst ² allāḡım ben bir sefer etsem ³ kerek	senden yana dönder bizi īmān-ile könder bizi
2.	sen-sēn kerem sen-sēn ⁴ ḡanı āḡir derler bu zamānı	yoldaş ēylegil īmānı ⁵ īmān-ile könder bizi
3.	īmān benim-ile olsun ḡünāḡlarım bunda ḡalsun	fıkrım ⁶ senüñ-ile <ḡ> olsun īmān- ⁷ ile könder bizi
4.	‘āşḡ ‘oşmān eydür ēden temennāmız budur senden	ayur ⁸ ma cānnı īmāndan īmān- ⁹ ile könder bizi

Başlıkta geçen **velehü** kelimesi **vālihü** şeklinde yazılmıştır.

- 3a **olsun**. Anlam icabı <t>olsun şeklinde düzeltildi.

4

dōs<ḡ>

Hece 8 + 8 = 16

1.	uyana miskīn ¹⁰ uyana āḡī derdüñ ziyāne ḡāy	gel allāḡa dön allāḡa ¹¹ gel allāḡ {ḡāy} dön allāḡ allāḡ

- 56b 2. alğıl bir mürşīdūñ elin ¹tevbe ekvān seven diliñ
 ey ƙardaş yañıldıñ yoluñ ²{hāy} gel allāh {hāy} dön
 allāh allāh {hāy}
3. diñle kitāblar ³naqlını nice buyurmuş ƙaƙ anı
 başıñga devşür ‘aqlını ⁴gel allāh dön allāh allāh
4. olaca küñüñ añlamaz mu sen ⁵ƙur’āna inanmaz mu sen
 mevlāñgdan utanmaz mu sen ⁶{hāy} gel allāh dön allāh allāh
5. yalvar miskīn yalvar var ⁷maya sın yüzi ƙara
 ümmet <ol> peygāmbere gel allāh dön allāh allāh
6. ⁸bir küñ sini uyaturlar yüziñ üstüne sürürler
⁹zebāñiler ururlar {hāy} gel allāh dön allāh allāh
7. <ne> aƒlar sın ¹⁰ne güler sin nefis ārzūsına urur sin
 ƙıyāmette ¹¹añƒlar sın gel allāh {hāy} dön allāh allāh
- 57b 8. dervīşim {an}eksīkli söziüm ¹dergāha tutmuşam yüziüm
 ey benüm uy-ƙulı köziüm ²{hāy} gel allāh dön allāh allāh
- ^{4a} Vezin icabı iki hece fazla.
^{5b} Vezin icabı <ol> ilāve edildi.
^{7a} Vezin icabı <ne> ilāve edildi.
^{8a} dervīşim {ān}. Belki dervīşān yazılmak istenmiştir.

5

Hece 8 + 8 = 16

1. tenƒri-nünƒ minƒ bir atı ³ƙaƒƒı sen sen ācāl sen sen bāƒı
 kerāmuñdan ⁴uşbu ƙalka yandurmağıl cehennem
2. dilimizde zıkr-i ƙur’ā ⁵n yoldaş eyle bizge ĩmān
 maƒşūdumuz ⁶budur hemān yandurmağıl cehennem
3. ol müsā ⁷nuñ ƒurı ƙaƒƒı şol eyyüb-nünƒ şābir ƙaƒƒı
 günā ⁸hlıdur ƙuluñ ƒoƒı yandurmağıl cehennem
4. ƙuds u ⁹mi’rāc ka‘be ƙaƒƒı isrāfīl-nünƒ şurı ƙaƒƒı
 şol ¹⁰muħammed nūrı ƙaƒƒı yandurmağıl cehennem

5. atamuzı ¹¹anamuzı aq̄ eylegil yüzi-müzi
 58a kısım kavım q̄onġ ¹şumuzı yandurmaġıl cehennem
 6. gel gidelüm dōst u ²rāyı terk idelüm bu dünyāyı
miskīn yūnis biçāreyi ³yandurmaġıl cehennem
 la Vezin icabı bir hece fazladır.

6

velehü eyzân

yūnis⁶

Hece 7 + 7 = 14

1. ⁴elim şundum muşhaf-ġa dervīş-ler ehl-i şafā
⁵{dervīş}dervīş-lerniġ serveri dōst muḡammed ⁶muştafâ
 2. êrürdi onġı şolı körgüzdi toġrı ⁷yolı
 allāhnıġ sever q̄ulı dōst muḡammed muştafâ
 3. allāh ⁸anı sevüp-dür ḡabībim dep öġüp-dür
 dergāhına ⁹aşır dep dōst muḡammed muştafâ
 4. rūḡ-nunġ önünde ¹⁰uşmaḡ töründe
 aşurdılar mi'rāc-ġa dōst ¹¹muḡammed muştafâ
 58b 5 mi'rāc tüninde bolġan barçadın ümiz ¹q̄olġan
 çıkıp ḡādım-lıq̄ kılġan dōst ²muḡammed muştafâ
 6. tari-ḡat-nunġ sultānı şerī'at ³nunġ erkānı
 ḡaḡīḡat-nunġ esrārı dōst ⁴muḡammed muştafâ
 7. kalem yazġan tēġ qaşı inci tizgen ⁵tēġ tişi
 cümle mürseller başı dōst muḡammed muştafâ
 8. ⁶uşmaḡ-nunġ cılavını mingeni wurāk atı
 ümmeti ⁷n şefā'atı dōst muḡammed muştafâ
 9. 'alī düldülge ⁸mindi zü'l-fikār elne aldı
 ümmet{i} için cān ⁹berdi dōst muḡammed muştafâ

⁶ Başlık **velehü eyzân yūnis** şeklinde sehven konulmuş. Çünkü 10. dört-
 lükte mahlas {**miskīn**} **süleymân** şeklinde geçiyor.

10. iki cihān{-nuṅ} ¹⁰sultānı yığlatma {miskīn} süleymānı
maḥrūm koyma ¹¹gıl bizi dōst muḥammed muṣṭafā

7

Hece 8 + 8 = 16

- 59a1. hey yārānlar ¹gelüñ beri zıkr édelüm ol allāhı
ölmiş cānlar ²olsun tiri zıkr édelüm ol allāhı
2. zıkr édelüm ölüm ³vardur uşbu fenā dünyā tardur
āḥir menṅziṅṅ kara ⁴yérdür zıkr édelüm ol allāhı
3. varacaḫ menzīl ⁵yıraḫdur seferde yoldaş kerek-dür
hem ol yér de ⁶yıraḫdur zıkr édelüm ol allāhı
4. ecel vaḫtı yetildin ⁷hem gürümüz ḳāh yetilmedin
ağızda til tutılmadın ⁸zıkr édelüm ol allāhı
temmet hū

2b menzil. Sehven menṅziṅṅ yazılmıştır.

4b Haşiyede sonu eksik olduğu için okunamayan bir düzeltme var.

8

Hece 8 + = 16

1. allāh allāh teyem ⁹allāh zerre yazuḫ ḳalmaz v' allāh
iblis aytur tēme ¹⁰allāh men aytur men ma'āza'l-lāh
2. allāh tēsem cāṅga rāḫat ¹¹anı ḳoysam dīnge āfet
59b iblis aytur ḳılma ṫā'at ¹men aytur men ma'āza'l-lāh
3. 'āşık ḳul-nıṅ 'aşkı için ²yaratılmış ṫā'at için
iblis aytur biziṅ için ³men aytur men ma'āza'l-lāh
4. ḳılḡıl munda yü ⁴zünḡ sarıḡ ṫā'at tüni nürdın arıḡ
iblis ⁵aytur yatḡıl fārıḡ <men aytur men ma'āza'l-lāh>
5. mecāz özüṅ cāṅga ḳa ⁶tḡıl ṫā'at oḳun yonlap yatḡıl
iblis aytur ⁷dünyā tutḡıl men aytur men ma'āza'l-lāh
6. cānım aytur ⁸uḳbā sevgil köṅlüm aytur ḫaḳ-nı sevgil
iblis aytur ⁹meni sevgil men aytur men ma'āza'l-lāh

1a **teyem**. İmlâsı sehven **yetem** şeklinde yazılmış. Varyantta **dësem** şeklindedir.

1b **zerre** kelimesi **zel** yerine sehven **z** ile **zerre** şeklinde yazılmıştır.

4b **fârîğ**. İmlâsı sehven **fârîğ** şeklinde yazılmış.

Bu Hikmet'in *Bakırgan Kitabı*'nda yedi beyitlik, Türk Dil Kurumu yazmasında ise altı beyitlik varyantı vardır. *Bakırgan Kitabı*'ndaki ikinci beyit ile son beyitin yukarıdaki metne eklenmesi ile Hikmet sekiz beyit olmaktadır.

Bakırgan Kitabı'nda geçen varyant şöyledir.⁷

1.	allâh allâh u bismi'l-lâh iblis aytur dëme allâh	zerre yazuk kalmaz v'allâh men aytur men ma'âza'l-lâh
2.	allâh tÿyü tüni küni iblis aytur çöygil ⁸ meni	'ışkdın bolup turğıl köni men aytur men ma'âza'l-lâh
3.	'aşıklarnıñ 'ışkı için iblis aytur meniñ için	yaratılmış uşbu ezân men aytur men ma'âza'l-lâh
4.	munda kılğıl menğziñ sarığ iblis aytur yatğıl fârîğ	anda kılğıl işiñ arığ men aytur men ma'âza'l-lâh
5.	mecâz öziñ sañga katğıl iblis aytur fârîğ yatğıl	tâ'at okun cānga atğıl men aytur men ma'âza'l-lâh
6.	allâh tësem cānga rāhat iblis aytur kılma tâ'at	anı koysañg tenge rāhat men aytur men ma'âza'l-lâh
7.	kul süleymân benim atım iblis aytur dünyâ kâdim	döstlarımğa özim hâdim men aytur men ma'âza'l-lâh

Türk Dil Kurumu yazması (varak 67a)'daki varyant hocam Kemal Eraslan tarafından şöyle okunmuştur.

1.	allâh allâh disem allâh iblis aytur dëme allâh	zerre yazuk kalmaz v'allâh men aytur men ma'âza'l-lâh

⁷ *Bakırgan Kitabı* (Kazan, 1301 (=1884), s. 56-57.

⁸ **çöygil**. **söygil** ~ **süygil** olması gerekirken **sin** harfi yerine sehven **çim** dizilmiş olmalı.

2.	allāh dēyüp tūni kūni iblīs aytur sivgin meni	haq yolıda bolğıl köni men aytur men ma‘āza‘l-lāh
3.	‘āşık-larnı ‘aşkı için iblīs aytur meni için	yaratılmış uşbu orun (ezān ?) men aytur men ma‘āza‘l-lāh
4.	munda kılğıl menğziñg sarıg iblīs aytur yatkin fāriğ	anda bolsun işiñg arıg men aytur men ma‘āza‘l-lāh
5.	allāh dēseñg cānga rāhat iblīs-aytur kılma tã‘at	anı koysam dēnga āfet men aytur men ma‘āza‘l-lāh
6.	kul süleymān meni atım iblīs aytur dünyā kādım	dōstlarımğa özım hādım men aytur men ma‘āza‘l-lāh
- hazret-i h̄vāce resūl ¹⁰‘aleyhi’-s-selām **hakim h̄oca fermāyed**⁹

9

Hece 7 + 7 = 14

1	sen sēn dünyā sēn ¹¹ dünyā	kimge vefā kılğan sēn
60 a	kutluk h̄abīb resūl-nı	¹ yer koynıga alğan sēn
2.	kelgey fidā kıyāmet yer kök kılğay selāmet	uluğ ² luğ-lar ‘alāmet asığ dünyā ³ dıney sēn
3.	bu dünyāge imanma ⁴ mālını telim yıgdılar	tã‘at kılıp tayanma salıp gürge kirdiler
4.	yıgmış ⁵ mālga kuvanma ⁶ gür ‘azābın kördiler	māl yıggan <-nı> körgey sēn sende barsañg körgey sēn
5.	bu dünyā ⁷ da ezgölük munda kılsañg yawuz ⁸ luğ	ezgölükni yazmalük anda barsañg körgey sēn
6.	anda barsañg bolmasañg arıg-larda bolmasañg	⁹ özünğ ‘āsī bende niñg köp ¹⁰ yıgılasañg körgey sēn

⁹ fermāyed imlâsı feryād ki şeklinde yazılmış. Haşiyede <a>h̄med yesevî kaydı var.

7. arıg turğıl **süleymân** ¹¹arıglardan bolğay sên
 tâ‘at kılup tayanma uştrmağ seniñ kirgey sên.

5b **ķuvanma** kelimesinde düzeltme var. Satırın sonunda yazılan **bu dünyāda** kelimeleri ise üstü çizilerek silinmiş.

10

60b ¹hikmet-i hakim hōca rahmetu’l-lāh

Hece 7 + 7 = 14

1.	uşbu ‘ışk-nıñğ şarā ² bın	ıçtük elḥamdüli’l-lāh
	mindük ‘ışk-nıñğ wurā<ķ>ın	yıldük ³ elḥamdüli’l-lāh
2.	ayağ êrdük baş bolduğ	ķuru êrdük ⁴ yaş bolduğ
	ķanatlanduğ ķuş bolduğ	uçtuğ ⁵ elḥamdüli’l-lāh
3.	‘ışk kötürür yöni-ne	yorumazlar bunı-ne
	⁶ ķutluğ ķādir tüni-ne	tüştük elḥamdüli’l-lāh
4.	şerī‘at- ⁷ ķa batupan	ṭarīķat-ķa ötüpen
	ḥaķīķat-ķa yétipen	⁸ eştük elḥamdüli’l-lāh
5.	ķurduğ ülfet ağıını	kézdük ‘ışk- ⁹ nıñğ bāğıını
	ṭūr-ı sīnā tağıını	aştük elḥamdüli’l-lāh
6.	ķoyduğ ¹⁰ cılavlı sözni	ķılmağay muz kıyāsını
	hızır bile ilyāsını	¹¹ ķuçtuğ elḥamdüli’l-lāh
61a 7.	ķul süleymân tilindin	töklür gevher ¹ ağzındın
	āb-ı ḥayāt yulındın	ıçtük elḥamdüli’l-lāh

3a Metinde **yönce ne?** **Yöni-ne** şeklinde düzeltildi.

4b Metinde **ötüpen**. Kafiye sebebi ile varyanttaki **yétipen** şeklini aldık.

5a **kézdük**. كيزدوك yerine sehven كتردوك şeklinde noktalanmıştır.

5a **bāğıını**. Metinde sehven **yāğıını** şeklinde noktalanmıştır.

5b **ṭūr-ı sīnā tağıını**. Metinde sehven **ṭūr-ı destān tağıını** şeklinde yazılmıştır.

6a Vezin bozuktur.

Kul Süleymân [Bakırganî)’nin bu Hikmet’inin Önal Kaya ya

yımındaki varyantı için bk. ¹⁰

1. uşbu 'ışkınıᅡ şarābın minip 'ışkınıᅡ burāķın	içdük elᅡamdüli'l-lāh yildük elᅡamdüli'l-lāh
2. ayak irdük baş bolduk tīlegenge tuş bolduk	ķuru irdük yaş bolduk < ..... > elᅡamdüli'l-lāh
3. şerī'atnı tutıban ᅡarīķatķa ötiben	ᅡaķīķatķa yitiben uçtuķ elᅡamdüli'l-lāh
4. nefis <ü> hevā koyuban ᅡazretġa ķol yayıban	ᅡaķ yoluġa uyuban turtuķ elᅡamdüli'l-lāh
5. kördük imdi kōz ķaşnı açduķ yürekdin başnı	fidā kıldıķ iç taşnı bildük elᅡamdüli'l-lāh
6. ķurduķ ülfet aġnı ᅡūr-ı sīnā ᅡaġnı	kizdük 'ışķ-nıᅡġ bāġnı aşduķ elᅡamdüli'l-lāh
7. kiydük kilīm libāsın ᅡızır bile ilyāsın	ķılmaġay-biz kıyāsın tapduķ elᅡamdüli'l-lāh
8. 'ışķ köterür eviᅡġe ķutluġ ķādir tünine	barmasdur öz yönine tüştük elᅡamdüli'l-lāh
9. ķul süleymān özindin āb-ı ᅡayāt suyındın	türlüg gevher sözindin içdük elᅡamdüli'l-lāh

Kul Süleymān [Bakırġanī]'nin bu Hikmet'ine Yūnus Emre'nin 8 beyitlik bir naziresi vardır.¹¹

1. ᅡaķdan gelen şerbedi şol ķudret deñizini	içdük elᅡamdüli'l-lāh geçdük elᅡamdüli'l-lāh
2. şol ķarşuġı taġları saġlık safālık ile	mīşeleri bāġları aşduķ elᅡamdüli'l-lāh

¹⁰ Önal Kaya, "Süleymān ᅡakīm Ata Bakırġanī ve şiirleri", *Türk Dilleri Araştırmaları*, 8, 1998, s. 116-117.

¹¹ Krş. Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Dīvanı, II. Tenkitli Metin*, Ankara, 1990, s. 296-297, No 292.

3.	ķuru-y-ıduķ yaŗ olduķ ķanatlandıķ ķuŗ olduķ	ayağıduķ baŗ olduķ uķtuķ elķamdüli'l-lāh
4.	varduğumuz illere baba tabduķ ma'nīsın	ŗol safā gönüllere saçduķ elķamdüli'l-lāh
5.	beri gel barıŗalım atumuz eyerlendi	yadısañ biliŗelüm eŗduķ elķamdüli'l-lāh
6.	ındüķ rümü ķıŗladıķ uŗ bahār geldi gerü	çok ĥayr u ŗer iŗledüķ göçdüķ elķamdüli'l-lāh
7.	dirildüķ bınār olduķ aķduķ deñize tolduķ	irkildüķ ırmağ olduķ taŗduķ elķamdüli'l-lāh
8.	tapduğun tapusunda yûnus miskîn çig-idüķ	ķul olduķ ķapusında biŗduķ elķamdüli'l-lāh

11

²ķikmet-i ĥöca

Hece 7 + 7 = 14

1.	uķtmaĥ tamuğ ögnüŗür tamuğ aytur men artuķ	ögnüŗ- ³ mekde ziyān bar mende fir ⁴ avn hāmān bar
2.	uķtmaĥ aytur ne aytur sen sende fir'avn bar erse	söz mü ⁵ saķıp sözler sen mende ⁶ yûsuf ken'ān bar
3.	tamuğ aytur men bay men dervıŗlerdin çığay men	meddāĥlar ⁷ dın ĥöca men mende zālım ⁸ avān bar
4.	uķtmaĥ aytur mende yoķ türlüg ni'met-ler anuķ	manğa kelse ölüm ⁹ yoķ ŗad hezār miñg elvān bar
5.	¹⁰ tamuğ aytur taĥtım-da her bir zā ¹¹ ım boyunda	tersā cühüd müğ mende toķsan toķuz çayan bar
61b 6.	uķtmaĥ aytur ¹ yoķ mende muĥammed muŗtafā ² ebü bekir	cümle peygāمبر mende 'ömer 'oŗmān 'alī bar

7. tamuğ muñglaşa kaldı u 3çtmağ-dın 'özrin ıoldı
 ıul süleymân ne bildi 4bildürgüçi mevlâm bar
- 1b hāmān. Metinde sehven nāmān yazılmış.
- 2a aytur sen. Vezin icabı tēr sen olmalı idi.
- 4b şad صد "F. yüz (100)" kelimesi sehven هد şeklinde yazılmış.
- 4b hezār "F. bin (1000)" kelimesi هزار yerine هزار yazılmış.
- 5b boyunda. İmlası bununda şeklindedir.
- 6a mende. anlam bakımından sende şeklinin gelmesi beklenirdi. Varyan-
 tında sēnde şekli var.
- 6b muḥammed muştafâ ebū bekir. muḥammed-i muştafâ
 şeklinde gelmesi beklenirdi. Vezin icabı ebū bekir fazladır.

Varyantı için bk. *Bakırgan Kitabı*, s. 17-18.

1.	uçmağ tamuğ ögnüşür	öğünmekde ma'nâ bar
	tamuğ aytur men bay men	mende fir'avn hāmān bar
2.	uçtmağ aytur yok sende	cümle peygamber mende
	sende fir'avn bar bolsa	mende yūsuf ken'ân bar
3.	tamuğ aytur men bay men	dervişlerge çağır men
	biñlilerge h'vace men	mende zālım 'avān bar
4.	uçtmağ aytur yok sende	cümle peygāmbere mende
	muḥammed-i muştafâ	'ömer 'oşmān 'alī bar
5.	tamuğ aytur tahtında	tersā cühüd müğ mende
	her zālım-nıñ yerinde	toğsan türlüg çayan bar
6.	uçtmağ aytur sende yok	mañga kelse ölüm yok
	türlüg ni'met-ler anuğ	yüz miñg hezār elvān bar
7.	tamuğ muñglaşa keldi	{o} uçmağğa 'özür kıldı
	ıul süleymân ne bildi	bildürgüçi raḥman bar

Kul Süleymân [Bakırganı]'nin bu Hikmet'inin başka bir varyantı için bk.¹²

¹² Önal Kaya, "Süleymân Hâkīm Ata Bakırganı ve şiirleri", *Türk Dilleri Araştırmaları*, 8, 1998, s. 124-125.

1.	uçmağ tamuğ ükneşür tamuğ aytur min bay min	ükneşmekde niler bar minde fir'avn hāmān bar
2.	uçmağ aytur ni tır sin sinde fir'avn bar irse	sözni bilmey sözler sin minde yūsuf ken'ān bar
3.	tamuğ aytur tahtımda her 'ālim-niñg tenide	tersā cuhūd mūg anda toğsan tü<r>lüg çıyan bar
4.	uçmağ aytur söztüm yok türlüg ni'met-ler anuğ	mañga kilse ölüm yok hezār türlüg elvān bar
5.	tamuğ aytur min bay min dervişlerğa çıgay min	bağıllerga çıgay min minde zālīm 'avān bar
6.	uçmağ aytur yok sinde muhammedü'l-muştafâ bekr	cümle peygāamber minde 'ömer 'alī 'oşmān bar
7.	tamuğ muñglaştı kildi kul süleymān ni bildi	uçmağ hem 'özür koldı bildürgüçi cebbār bar

Kul Süleymân (Bakırganî)'nin 7 beyitlik bu hikmeti Ahmed Yesevî'nin 13 beyitlik hikmetine naziredir.¹³

1.	behişt duzeğ talaşur duzeğ aytur min artuğ	talaşmağda beyān bar minde fir'avn hāmān bar
2.	behişt aytur ne dir sin sinde fir'avn bar bolsa	sözni bilmey aytur sin mende yūsuf ken'ān bar
3.	duzeğ aytur min artuğ bağıllerni boynıda	bağıl kullar minde bar otluğ zencir-keşān bar
4.	behişt aytur min artuğ peygamberler aldıda	peygamberler minde bar kevşer hūr u ğılmān bar
5.	duzeğ aytur min artuğ cuhūd tersā aldıda	tersā cuhūd minde bar türlüg 'azāb-süzān bar

¹³ Yesevî'nin bu Hikmet'i için bk. Kemal Eraslan, *Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara, 1983, s. 334-335; Bu hikmet, İbrahim Hakkulov, *Ahmet Yesevî (Hikmetleri)*, Ankara, 1998, s. 281-282'de 6. beyit eksik olarak, 12 beyit şeklinde verilmiştir.

6.	behişt aytur min artuq mũ'minlerniñ aldıda	mũ'min kullar minde bar türlüg ni'met-elvân bar
7.	duzeḡ aytur min artuq zâlimlerge birürge	zâlim kullar minde bar zehr ü zaḡḡüm çendân bar
8.	behişt aytur min artuq 'âlimlerni köñglide	'âlim kullar minde bar âyet ḡadīs ḡur'ân bar
9.	duzeḡ aytur min artuq münâfıqlar boynıda	münâfıqlar minde bar otdın işkil-keşân bar
10.	behişt aytur min artuq zâkirlerni köñglide	zâkir kullar minde bar zıkr ü fikr-i sübhân bar
11.	duzeḡ aytur min artuq bî-namâzlar boynıda	bî-namâzlar minde bar yılan bilen çıyan bar
12.	behişt aytur min artuq ḡidârın körsetürge	ḡidâr körmek minde bar raḡim atlıḡ raḡmân bar
13.	düzeḡ anda tik turdı ḡul ḡvâce aḡmed ne bildi	behişt 'özrini aydı bildürḡüçi yezdân bar

12

ḡikmet-i ḡöca

61b

Hece 7 + 7 = 14

1.	dâdnı kim ⁵ ḡolayın pâdşâhlarnı ḡör ⁶ ḡılıp	fermân ḡılḡan allâḡ sen dermân ḡılḡan allâḡ sen
2.	ḡükmünḡ ḡudret élinde 'âşıḡ-larnıñ derdine	⁷ emir kāf nün ¹⁴ içinde der ⁸ mân ḡılḡan allâḡ sen
3.	muştafâ ḡaḡ ḡabîbi şiddiḡlarnıñ naşîbi	maḡlûḡât ⁹ lar ḡabîbi iḡsân ḡılḡan allâḡ sen

---

¹⁴ kāf nün = kün کن "ol!".

4. ¹⁰her kim sanğa inansa   raḥmetinḡge umunsa
 kulluḡ üz ¹¹re tolansa   sultân kılğan allâh sen
- 62a 5. maḥlûḡ sırrınḡ-nı ¹bilmes   izisi birle bolmas
 seni bilgen ér ölmes   ²beyân kılğan allâh sen
6. taḡdîr kılḡay pâdişâh   ḡamuḡ ḡâl ³içinde âḡâh
 küçey-lik kelse nâḡâh   âsân kılğan allâh sen
7. ⁴ezḡü yaman râzıḡı   hem evvel hem bâḡî
 hem muḡrib hem sâḡî   ⁵şükrân kılğan allâh sen
8. kim içse ol şarâbnı   safâ-yı ⁶çeng ü rebâbnı
 içken kılur ḡarâbnı   ‘ıyân kılğan ⁷allâh sen
9. **ḡul süleymân** mübtelâ   nefis ü hevâ ḡırş bile
⁸yana aytur derd{i} bile   dermân kılğan allâh sen
- 9a ḡırş. İmlâda sâd yerine sehven nokta konularak dâd yazılmış.

13

ḡikmet-i ⁹ḡoca raḥmetu’l-lâh

Hece 8 + 7 = 15

1. aldanıp nefis ü hevâḡa   uşbu ¹⁰şeytân âdemî
 öz özin tamuḡ otına   özin atḡan ¹¹âdemî
2. devleti bolğan kişi   ‘ilm oḡusa dünyâda
 62b vâh ne kılḡay ¹âḡirette   uşbu nâdân âdemî
3. niçe kim köp bolsa mâlinḡ   ḡayır ²kılḡıl dünyâda
 ölmediler âḡirette   ḡayır kılğan âdemî
4. ³dünyânın ‘ıyş u ma‘âşın   neḡḡ kılḡay tüni kün
 ma‘şiyet ⁴deryâsına   çömüp yatḡan âdemî
5. içip yiyi-pen toyupan   ⁵‘ıyş u ‘işret kılpan
 hiç uyanmay tüni kün   ḡaflet-⁶{de} yatḡan âdemî
6. cennetü’l-me‘vâ içinde   ‘ıyş ve cevân ⁷êtseler
 ḡaḡ ta‘âlâ buy{u}ruḡı-nı   ḡa<ı>şu alğan âdemî

7. ⁸kim tamuğ içinde kaldı minğ tümen belā veripdi
 ḥaḫ ⁹ta'ālâ<-nıng> ḥükmini tutmay salğan ādemī
8. dünyānıñ bozuk ¹⁰işret şöhetige aldanıp
 āḥiret-ninğ 'ışkınu dünyāge sat ¹¹-ğan ādemī
9. tūn érte kim dünyāda men bāḳī ḳalğay men tiyü
- 63 a ¹dünyānıñ bu genc mālın < ..... > yıǵğan ādemī
10. āḥiretde ḳazǵu ²-rur sēn āḥ nerıñ yıǵdım tēyüpen
 ḥiç asıǵ ḳılmas ³sañga munça pişmān ādemī

4a ma'āşın. İmlâda şın harfinin üç noktasını sehven harfin altına koymuş.

5b Vezin icabı ḡaflet-de yerine ḡāfil gelmesi beklenirdi.

14

velehu eyzān

yūnis

Hece 8 + 8 = 16

1. ⁴allāh sevdiği ḳulına verür zikir diline
 hem naḫar ḳılır ⁵kōñline eydin-cegiz bu zikiri
2. zikir zākir tenğri ⁶ḥavfı melā'ikler dinğler anı
 'arşa çıǵdı zikir üni ⁷eydin-cegiz bu zikiri
3. eydük kōñgüller açıla ü ⁸-stüge nūrlar saçıla
 mū'min münāfıḳ seçile eydin ⁹-cegiz bu zikiri
4. münāfıḳıñg kōñgli ḳara lāyıḳ olmuş ¹⁰-ında ....
 çalab tevfiḳni vere eydin-cegiz bu zikiri
5. mertebe ¹¹-si gey gey yüce eydüñ anı érte keçe
- 63 b suçunğız basıw-lar ¹ḥōca eydin-cegiz bu zikiri
6. ḫā'atlerüñ budur başı ²eydiñ anı erkek tişi
 'azāb-dan ḳurtulur yaşı ³eydin-cegiz bu zikiri
7. **miskīn yūnis**-nuñ kōñli ⁴ne çıḳmuş āḥı < ..... >
 muzaffer eyle ilāhī eydin-cegiz bu zikiri

⁵faşl velehu eyzân yûnis eydür:

Hece 8 + 8 = 16

1.	yoğdur bende ‘amel tã’ ⁶ at kopucağ rüz-ı kıyâmet	ben n’icideyim n’eyleyim ⁷ ben n’icideyim n’eyleyim
2.	cân şüredden terk edicek döst baña suâl edicek	⁸ ‘aqlım başımdan gidicek ⁹ ben n’icideyim n’eyleyim
3.	çün{ki} ‘azrâyîl nice ora isrâfîli yûzi kara {ben}	köz ¹⁰ lerime kan{lu} yaş dola ¹¹ ben n’icideyim n’eyleyim
64a 4.	mîzân tarâzû tartıla şol dem ki bir dem yer tile	¹ hayırları ağırlar kırtıla ² ben n’icideyim n’eyleyim
5.	helâline ola hesâb ‘âşî olucağ ‘uqâb	harâmına ³ ola ‘azâb ben n’icideyim n’eyle ⁴ yim
6.	‘âşîlere nâr birgine yâ rab ⁵ ericek ol küne	bir kez cehennem silkine ben n’icideyim n’eyleyim

2b döst. Metinde sehven düşdü şeklinde yazılmıştır.

Bu Hikmet Mustafa Tatçı’nın *Yunus Emre Dîvanı* yayımında yedi beyit olarak geçmektedir.¹⁵

1.	yoğdur bende ‘amel tã’at kopucağ rüz-ı kıyâmet	ben n’ideyin n’eyleyeyin ben n’ideyin n’eyleyeyin
2.	döst baña suâl idicek hicâb derdi garğ idicek	‘aqlüm başımdan gidicek ben n’ideyin n’eyleyeyin
3.	helâline ola hisâb ‘işyânıla yüzüm kara	harâmına ola ‘azâb ben n’ideyin n’eyleyeyin
4.	yitmiş bin zebânî yide mücrimlere heybet ide	tamuyı haşırda ilede ben n’ideyin n’eyleyeyin
5.	bir kez cehennem silkine	âşîlere ide kîne

¹⁵ Dr. Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Dîvanı, II. Tenkitli Metin*, Ankara, 1990, s. 282-283’de No 275.

	yā rab iricek ol güne	ben n'ideyin n'eyleyeyin
6.	'āşıklar maqşūda ire şöyle mücrim yüzi kara	'ārifler dōst yüzün göre ben n'ideyin n'eyleyeyin
7.	yūnus emrem derdūñ katı olmazsa haq 'ināyeti	hayra geçmez bir tā'atı ben n'ideyin n'eyleyeyin

16

faşl velehu eyzān yūnis

Hece 8 + 8 = 16

1	..... kullarınḡda 'āsī vü cāfī	..... men tēg günāh ⁷ ker var mu hīç
2	aqıtmadum közde yaşım gam ḡuşşalı muñluḡ başım	..... karanḡḡu ⁸ dur içim taşım men tēg ⁹ günāhker var mu hīç
3	'āsī-lıqım-nı koymadum 'ömrüm keçdi <men> tuymadum	..... haq buy ¹⁰ ruqına uymadum men tēg ¹¹ günāhker var mu hīç
64b 4	tā'at 'ibādet kılmadum aldım secde-ge uymadum	..... namāz ¹ vaqtında turmadum men ² tēg günāhker var mu hīç
5	dervīşge bir yol keçmedüm fısq fesāda qaçmadum	..... ³ harāmdın özüm seçmedüm ⁴ men tēg günāhker var mu hīç
6	dervīş körsem kıldım ⁵ cefā dervīşler ehli muştafā	..... bolur dervīşden < ..... > ⁶ men tēg günāhker var mu hīç
2a	yaşım. ya{ya}şım şeklinde yazılmış. <i>va'l-lāhü a'lem bi's-şavāb.</i>	

Ahmed Yesevî'nin 13 beyitlik şiirine naziredir. Ahmet Yesevî'nin 13 beyitlik bu hikmetinin transkripsiyonu Türk Dil Kurumu yazması 81b-82a'dan hocam Prof. Dr. Kemal Eraslan tarafından yapılmıştır. Neşrine müsaade ettiği için kendisine teşekkür ederim.

1.	uşbu dünyā-yı fāñide 'āşī cāfī şāñıda	men dik günehkār var mu hīç men dik günehkār var mu hīç

2.	aşlâ özini bilmegen dünyâdın köngül üzmege	közde yaşın aқuzmağen men dik günehkâr var mu hîç
3.	dîn yolını gâret kılıp yimiş ferâgatlar kılıp	türlüg 'imâretler kılıp men dik günehkâr var mu hîç
4.	hâk sözini anğlamağan tâ'at qurın bağlamağan	tevbe kılıp yığlamağan men dik günehkâr var mu hîç
5.	dervişlerni gıybet kılıp nādānlarnı ülfet kılıp	zâlimlerni 'izzet kılıp men dik günehkâr var mu hîç
6.	kılğan işim fısk (u) fücür ta'ne kıılır ehl-i kübür	gile kıılır tañgla şabür men dik günehkâr var mu hîç
7.	tâ'at yarağın kıılmadım köp yığlaban örkülmedim	'uqbâ köngül almadım men dik günehkâr var mu hîç
8.	lahid öyidür teng (ü) târ rahm itmese perverdigâr	yoқtur ki anda ihtiyâr men dik günehkâr var mu hîç
9.	қadd-ı elif boldı dü-tâ mahşer küni vâ-ğasretâ	kılgen işim boldı haţâ men dik günehkâr var mu hîç
10.	kilmes bu 'ömr-i bi-vefâ ey ümmetân-ı muştafâ	körünğ meni ehl-i şafâ men dik günehkâr var mu hîç
11.	yoқtur bu derdimğa devâ şâyed qabül kılgay hudâ	taşlar atıñğ şâh (u) gedâ men dik günehkâr var mu hîç
12.	ğaflet bilen ötti 'ömür ğaffâr atıñğdın ey şabür	hüvâce günehlerni kiçür men dik günehkâr var mu hîç
13.	ahmed қulunğ kııldı günâh 'afv itmese ol pâdişâh	hâlı ne bolğay âh âh men dik günehkâr var mu hîç

Sonuç olarak;

1. Yûnus Emre'nin *bana seni gerek seni*¹⁶ tekrarlı şiirinin Ahmed Yesevî'nin *manğa sen oқ hem kerek sen* tekrarlı hikmetine nazire olduğı biliniyordu.

¹⁶ Dr. Mustafa Tatçı, *a. g. e.*, s. 382-383'de No 381.

Hece 8 + 8 = 16

1.	'iřkuñ aldı benden beni ben yanaram dün ü günü	baña seni gerek seni baña seni gerek seni
2.	ne varlığa sevinürem 'iřkuñıla avunuram	ne yokluğa yirinürem baña seni gerek seni
3.	'iřkuñ 'aşıklar öldürür teceliyile toldurur	'iřk deñizine taldurur baña seni gerek seni
4.	'iřkuñ zencirini üzem sensin dün ü gün endiřsem	delü olam tağa düşem baña seni gerek seni
5.	eger beni öldüreler toprağım anda çağıra	külüm göge savuralar baña seni gerek seni
6.	şüfilere şöbet gerek mecnünlara leylâ gerek	ahilere âhret gerek baña seni gerek seni
7.	ne tamuda yir eyledüm senüñ için çok ağladum	ne uçmağda köşk bağladum baña seni gerek seni
8.	cennet cennet didükleri isteyene virgil anı	bir ev ile bir kaç hürî baña seni gerek seni
9.	yūsuf eger hayâlünü terk ideyidi mülklerin<i>	düşde göreydi bir gece baña seni gerek seni
10.	yûnus çağırurlar adum iki cihânda maşşüdum	gün geçdükçe artar odum baña seni gerek seni

Yûnus Emre'nin 10 beyitlik bu şiiri Ahmed Yesevî'nin on beyitlik hikmetine naziredir.¹⁷

1.	'iřkıñg kıldı şeydâ meni kaygum sin-sin tüni küni	cümle 'âlem bildi seni mañga sin oğ <hem> kirek sin
2.	ta'âla'l-lâh zihî ma'nî kulluğ kılsam tüni küni	sen yaratdınğ cism ü cännü mañga sin oğ <hem> kirek sin

¹⁷ Ahmed Yesevî'nin hikmeti için bk. Kemal Eraslan, *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara, 1983, s. 326-327.

3.	közüm açdım sini kördüm uruğlarım terkin kıldım	kül köngülni saḡga birdim maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
4.	sözleşem min tilimde sin könglüimde hem cânımda sin	közleşem min közüimde sin maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
5.	fedâ bolsun saḡga cânım min kuluḡ min sin sulṡânım	töker bolsanḡ mininḡ ḡanım maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
6.	'âlimlerge kitâb kirek mecnûnlarḡa leylâ kirek	şûfîlarḡa mescid kirek maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
7.	ḡâfillerge dünyâ kirek vâ'izlerḡa minber kirek	'âkıllerge 'uḡbâ kirek maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
8.	'âlem barı uçmaḡ bolsa allâh maḡga rûzî kılsa	cümle hûrlar ḡarşu kelse maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
9.	uçmaḡ kirem cevlan kılam anı munı min ne kılam	ne hûrlarḡa nazâr kılam maḡga sin oḡ <hem> kirek sin
10.	hâc'ahmeddür meniḡ atım İki cihânda ümîdüm	tüni küni yanar otum maḡga sin oḡ <hem> kirek sin

2. Yûnus Emre'nin *hakdan gelen şerbeti içdük elhamdüli'l-lâh* matlalı şiirinin de Kul Süleyman (Bakırganî)'in *uşbu 'ışk-nunḡ şarâ-bin içtük elhamdüli'l-lâh* matlalı hikmetine nazire olduğu anlaşılmaktadır.

3. Yûnus Emre'nin *men teg günahkâr var mu hîç* tekrarlı şiirinin Ahmed Yesevî'nin *men dik günehkâr var mu hîç* tekrarlı Hikmet'ine nazire olması Yûnus Emre'nin Yesevî ve Kul Süleymân gibi Orta Asya şâirlerini ve şiirlerini tanıdığını ortaya koymaktadır.

4. Anadolu şâirlerinin Orta Asya şâirlerini tanıması ve onların hikmetlerine nazireler yazması, buna karşılık Anadolu şâiri Yûnus Emre'nin Orta Asya'da bilinmesi, hattâ Yûnus divanlarında - cönklerinde bulunmayan şiirleri ile tanınması XIII.-XIV. yüzyıl Türk dünyasında Doḡu ve Batı Türkleri arasında derin bir kültür ilişkisi olduğunu gayet açık bir şekilde göstermektedir.

بیخه عالم بوزنی کا نظر قلمانی بخنے راق نور سگری
 بولندا منک ات صدقه قلعا نندین بیخه بیو عالم خا
 تواضع بولان پلام قلمانی بخنے راق نور منک بیخه
 طاعت قلعا نندین عت و اند اعلم بالصواب
 صلواتی قال بیلیما التمام بپسر الله الرحمن الرحیم

49a

قولدش بو پیا بیت کتابی تو زووم ووشنه کون
 روز قیلغای الله بولیدا توین و الله اعلم
 بالصلوات عت قل سا ایما بخص ما نند
 باقی فی ایله پیش بود نیا فایه دور و کچکو پینجا

تپلم

55b

آنچه بیخدا میر جلیب السلام بودو نیا کیم از پانوا قلیا
اگر کیم از پانکا وفا قلیا از روی بیخدا میر خا و فاد
از روی اگر پانکا او زون لوقی کیم از پانکا وفا قلیا از روی
لوقی بیخدا میر خا وفا قلیای از روی اگر رو چیت لوقی کیم از
کا وفا قلیا از روی بی مصطفی خا وفا قلیای از روی اگر
مال و منکک کیم از پانکا وفا قلیا از روی بیخدا میر خا
خا وفا قلیای از روی از روی اگر سلطنت لوقی کیم از پانکا
کا وفا قلیا از روی بیخدا میر خا وفا قلیای از روی
اگر سبوا لوقی کیم از پانکا وفا قلیا از روی بیخدا میر خا
بیخدا میر خا وفا قلیای از روی اگر سبوا
اگر کیم از پانکا وفا قلیای بیخدا میر خا وفا قلیای از روی
اگر

کرامت کیم ایروپا حرم کیم ایروپا کوا قلبا ایروپا
 بی بیغا برغا و فاقلیقا ایروپا اگر کرامت کیم ایروپا
 کا و فاقلیقا ایروپا بی بیغا برغا و فاقلیقا
 اگر حمت غزبت کیم ایروپا کا و فاقلیقا ایروپا
 مصطفیٰ خا و فاقلیقا ایروپا کر و کلا کیم بو و نیا
 هیچ کیم ایروپا کا و فاقلیقا ایروپا بی بیغا
 حمت برلان بو سا بو و نیا دایا قلیقا ایروپا
 انا زچیلد خیار بیر لقا ایروپا کیم کو کیم بو و نیا
 ایروپا محمد مصطفیٰ او چون بر ایتم بیغا بو صلو اسلیم
 علی و سلم رسول خدای دو شنبه کون انا و نیا
 هم پنا دو شنبه کون اغریق تکدی هم پنا دو شنبه

56

تیلیم یا شاپنک آخر عمر و ننگ کج کوچه توبه قلفین
 بی نماز حق بو بروی بیش نماز نماز تلفان قولین
 مولیم اندا کج کوچه اید بی بی بلماکن مجدد کور و
 کیر ماگانه بیش نمازین قلمناق اول مو کج کوچه صراط
 او شال صراط بولوتار چوخ سوال اندا بار آرزو
 قدیمک هم ویدر رضواق قبضین اجفویه التوش
 اصحاب اشکی یا قوت مرجان کونکنی اصحاب لاریک
 عاشقین حور لار حقیب درویش لیکه نی قوشلار
 چار چار و قوش کیمپالار انجیق بولوب کویپالار حق
 شرابین تاقفویه قل سلیمان اوزو ننگ یئل یئل
 اشکیک موغچا یئل یا نیب جفا توبه قیل آخر عمر و ننگ او کج

769

فَضَّلَ وَاللهُ أَيضًا أَي اللّهُمَّ دُوبِيتْ
 اللّهُمَّ بِنَدَاتِ يَتَا وَوَسْتَدْرُ بَرِي بِنِ بَرِي بِنِ بَرِي بِنِ
 كَوَاكِ اِيْمَانِ يَلِدْ كَنْدَرِ بَرِي بِنِ بَرِي بِنِ كَوَمِ بِنِ بِنِ
 خِنِ يُوْلِدَاكْ اِيْلَهِي اِيْمَانِ اِيْ اَخِرِ لَارِ بَرِي بِنِ
 اِيْمَانِ نَلِيهْ كَوْنَدْرُ بَرِي بِنِ اِيْمَانِ بِنُومِ لَهْ اُولِيوْهْ كَوَمِ
 بِنُو كَلِدْ اُولِيوْنِ كَوْنَا لَارِيْمِ بُوْنَدَا قَالِيوْنِ اِيْمَانِ
 لَهْ كَنْدَرِ بَرِي بِنِ خَاشِقِ عَقْمَاتِ اِيْدُرُ اِيْدَانِ اِبُرِ
 حَا جَانِي اِيْمَانِ نَدَانِ تَمَنَامِ بُوْرُوْ بَمَنْدِنِ اِيْمَانِ
 لَهْ كَوْنَدْرِ بَرِي دُوْمَسِيْ اُولِيَانْدَهْ مِپَكِيْنِ
 اُولِيَانْدَهْ كَلِ اِيْمَانِ دُوْنِ اِيْمَانِ دُوْرُوْ كِ زِيْ بَانْدَهْ
 كَلِ اِيْمَانِ دُوْنِ اِيْمَانِ اِيْمَانِ بَرِي بَرِي بَرِي بَرِي
 تَوْبَهْ

57

توبه اوان چون و نیکی ای قوراش بیلدوک بولوک
 های کل الله طایرون الله طهای و کله کتابلار
 نقلی بجه بیورمیشی حق آن باشنگا دو شورخنگی
 کله الله وون الله اولاجه کوشنگی اکللاماز مپاس
 قرآنایها نماز موپن مولا کدان او تانغار موپن
 طهای کل الله وون الله بیلوار مپکین بیلوارور
 مپاسن یوزی قرآنومت بپغامین کل الله ووه الله
 برکوپنی او یانور لار یوز نیک او پتونه پوروز لار
 ز بانلر اورر لار های کل الله ووه الله ایغلا وین
 نه کولارین نچسار شوپنه اوپورین قیامتدا
 اکلارین کل الله وون الله وروشم ان اکیلی یوزوم

۱۶۵

دَر كَاهِ تُوْتَمِشِم بُوْرَم اَي بِنُوْم اَوِي قَوِيَا كُوْرَم
 هَاي كَلَا اِنْدِرُون اِنْدِر اِنْدِر شِكْرِي لُوْنِك مِيك بَر آي
 حَقِي بِيْن بِيْن اَجَال بِيْن بِيْن بَا قِي كَرَا مَوَكْدَفَا
 اَو شُو خَلَقَه بِنْدِر مَاعِيْل جَهَنِم رِي بِلْدُوَه ذَكْرُوْرَا
 نَه بُوْلَه اَشْر اِيْلد بَر كَا اِيْمَان مَوْصُوْرُوْمُوْر
 بُوْرُوْر طَعِيْمَان بِنْدِر مَاعِيْل جَهَنِم اَوَل مَوْجِي
 لُوْنِك طُوْرِي حَقِي شُوْل اِيُوْب بِنِكَا صَابِر حَقِي كُنَا
 هَلْدِر قُوْلَك جُو قِي بِنْدِر مَاعِيْل جَهَنِم قَدَصَه
 صَحْرَا ج كَهْم حَقِي اِيْر اَمِيْل لُوْنِك صُوْرِي حَقِي شُوْل
 مَحْد نُوْرِي حَقِي بِنْدِر مَاعِيْل جَهَنِم اِنَا مُوْرِي
 اِنَا مُوْرِي اَق اِيْلِكِيْد بُوْرِي مُوْرِي قِيْم قُوْم قُوْنِك

شُوْرِي

۳۸

شوموزي يئدر ماخيل جهنم گل کدا لوم و و پئو
 لاي ترک ايدالوم بو و نياي مېکين يونيس بچاره لک
 يئدر ماخيل جهنم ۵۰ ولد ايضاً يونيس
 اليم صوندوم همصفي خا در و پيش لارا اطاي صفا
 در و پيش در و پيش لار نيک پروري و و پست محمد
 مصطفی ايدوري اونکي صوي کور کوز و ي طفری
 بولي الله نيک پور قولي و و پست محمد مصطفی الله
 آي پور و رحيم و ب او کور و و در کا هنة
 آش و ب و و پست محمد مصطفی روح نوک او کور لدا
 او جهاج نور و ندا شور لار معراج خیر و و پست
 محمد مصطفی معراج نو نيندا بولغان بر جا رين او مین

۱۶۷

قولغان جقیب خادم لیب قولغان رویت
 محمد مصطفیٰ طریقت نوک پلطان شریعت
 نوک ارکان حقیقت نوک اپلاری رویت
 محمد مصطفیٰ قلم یازغان شکا قاشی انجی تزلزل
 شکسته جمله مرسلار باشی رویت محمد مصطفیٰ
 لوجماج نوک جلاوسا منکای قراق ایلچی اوستی
 ن شنهائی رویت محمد مصطفیٰ علی ولولکا
 مندی ذوالفقار البنا الدی اوستی او جون جان
 لولکا رویت محمد مصطفیٰ ایکی جهان نوک
 پلطان یغلتما بکین سلیمان شی صوم قویجا
 خیل بزیر رویت محمد مصطفیٰ ۵۵ بی یازغلاز
 کلرک

59

ملوک بویں ذکر ایدالوم اول الله اولیشی جانلار
 اولیبون توب ذکر ایدالوم اول الله ذکر ایدالوم اولوم
 وارور او شوغنا ذنباتار ورور آخر مکنز بیکور
 ورور ذکر ایدالوم اول الله ور راجی عنز بیل
 یور اولیشی کور اولیشی کور اولیشی کور اولیشی کور
 یور اولیشی کور اولیشی کور اولیشی کور اولیشی کور
 هم کورومیز قاه تیلما دین اخرو دایتیل نر تیلما دین
 ذکر ایدالوم اول الله عنت هو ۵۵ الله الله یتام
 الله زره یازوق قلا کبیا والله ابلیس ایتمیز نجه الله
 الله من ایتمیز من معی ذال الله الله یتام جانغور راجت
 آینه قویپام وینک آفت ابلیس ایتمیز قلا طاحت

۱۶۱

من ایتور من معاذ الله خاشی قل نیک خشی ایتور
 یولالتیش طاعت او جون ایلپس ایتور بز شک او جوم
 من ایتور من ایتور من معاذ الله قلفیل موند او
 زونک پار یخ طاعت تو یه نوری ن اریخ ایلپس
 ایتور بات خیل قاریخ مجاز او زونک جانقه قا
 تقیل طاعت او قین یول غل بر با تقیل ایلپس ایتور
 وونیا تو تقیل من ایتور من معاذ الله جائیم ایتور
 عظیمی سو کیلک کو نکلوم ایتور حق یه سو کیل ایلپس ایتور
 منی سو کیل من ایتور من معاذ الله حضرت خواب و کول
 عرم حکم خوجه فریاد که سین بسین و نیامین
 و نیاکیم کا وفا قلغانا سین تو سکوق چیب رپول یه
 برو تو

60
 بر تو بنفہ العان سین کلکای قیود قیامت اولوخ
 نیش لاق حلاقت بز کوک ولفا یه سید مت ایسیغ وینا
 وینکا یاسین بور نیا کا اینا ننه طاحت قلب تا یا ننه
 هالنی تلیم یغدی یلار پاییب کور کا کور و یلار یغیس
 مالقه و اولک ننه مال بییغان کور کا یاسین بور سید اول
 کور عذر یسین کور و یلار سید بار سکر کور کا یاسین بور نیا
 دا از کو لوک از کو لوک یاز مالوک هوندا قلبا نکر بیون
 لوق اندا بر سکر کور کا یاسین اندا بر پانکر بولجا پانکر
 اوز و نکر خاص بند نکر اریغ لار و بولجا پانکر کور
 یغدی پانکر کور کا یاسین اریغ نور خیل یلار
 اریغ لار و بولجا یاسین طاعت قلب تا یا ننه اوچاچ اولک

165

حکمت حکم خوجه رحمت الله او شوق عشق بندگی کسرا
 بهین اجتوک الحمد میندوک چشوق بندگی کرا بین یدوک
 الحمد به ایاق ایردوک باشی بولوروق قروچ ایردوک
 یاش بولدوق قنا ایلا ندوق قوش بولدوق او جوق
 الحمد به عشق کتورور یونجه نه بوریماز لار یونجه نه
 قتلوج قادر یونجه نه نوشتوک الحمد لله شریعت
 قما چتوق با طریقت قانویان حقیقت قانویان
 اشتوک الحمد لله قوروق اولقت اغنی کتوروک عشق
 نیکر یاغنی طور دینتانا تاغینا اشتوک الحمد لله قوروق
 چلاوی سوزی قلمنا غاریم قیما پی خضر بیلا الیا کرا
 قوجوق الحمد لله قلیان تلیمدین توکلور کوهر
 قلیما
 اغز سیدین

61

اخڭزئيدرين آب چيات بولئيدرين ايچتوك لخد لله
 حكمت خوجه اوختاخ توح اوكنوشور اوكنوش
 ماكدازيان بار توح ايئور من ارتوق ميندافر
 عون نامان بار اوختاخ ايئور نا ايئور كين سوزبو
 پياقيب سوزلار پين پيندافر خون بار ارها ميندا
 بو بو كنهان بار توح ايئور من باي من مدخلار
 دين خوجه من درو پيش لار رين جيفان من ميندانايم
 خوان بار اوختاخ ايئور ميندا يوق منكا كلبا اولوم
 يوق تور لوكن نعمت لار انوق عهدا رصليكن الوان بار
 توح ايئور تخيم داتر با جو هوو د مري مندا هر بظا
 ليم بو نو سزا توپان نوقوز جيان بار اوختاخ ايئور

164

او جتاج ايتور يوق مندا جمله بيغا ميو مندا محمد مصطفي
 ابو بکر عثمان علي بار تئجي موشلا شاقالدي اوز
 جتاج دين خزرين قولدي قول چلهما ثابتي بلدي
 بلدور کوي موييم بار حکمت خوجه دادينا کيم
 قولايين فرمان قلغان الله سن بادشاه لار نه خور
 قليب در مان قلغان الله سن حکومتي قدرت الهيندا
 امير کافي نوت ايجندا عا شق لار نيگور و نياور
 مان قلغان الله سن مصطفي خوجيمي مخلوقنت لار
 طيببي صدق لار نيگ نبيص احيات قلغان الله سن
 هر کيم پنکا اينا نپار حمکي کا اومونپا قوللوق اوز
 را تولا نپا سلطان قلغان الله سن مخلوق پس نيگور

بناهي

بجا پس ایذیش برلا بولما پس بیجا بیکه ن ایر او کجه
 بیان قلیغان ایله پس تقدیر قلیغای بادشاہ تمجیح چال
 ایچنرا آگاه کوجای لیکن کلبا ناگاه اپان قلیغان ایله پس
 اذ کو بیان لالقی صوم اول هم باقی هم مطرب هم پاتی
 شکوان قلیغان ایله پس کیم ایچبا اول شل بی پیغای
 جنک اور بارینا ایچکان قیلور خرابی پیغای خیانت قلیغان
 ایله پس قول بیلیمای مهلا نغسی وهو احسن بیل
 بنا ایچور ددی بیلور مان قلیغان ایله پس حکمت
 خوجهر رحمت الله الدرایب نغسی وهو اخاوشبو
 شیطان آرمی اوز اوزین تموج اوتینا اوزین اتقان
 آرمی دولتی بولغان کیم عظیم او قیاد نیادا و آه نه قلیغای

آخرتتا او شوتادان اوینجاکیم کوب بولسا مالیکد خیر
 قیلغید دنیا اولما و میلار آخرتتا خیر قلفان اوی
 دنیا نیکد عیش و معاشین تکد تملغان توین کون معیبت
 دریا پنا جو موبه یاتقان اوی ایجیب سی بان توپون
 عیش عشرت قلمیان هیچ اویانمای توین کوه خلعت
 دایاتقان اوی جنت الی اوی ایجیب خیر و جولان
 ایپالار حق تعالی بو یوروقی قاشو الفان اوی
 کیم نوح ایچندا قالدی نیکد تومان بیلا و ربدی صفا
 تقالی چکری نونغان بالغان اوی دنیا نیکد بو زوق
 عشرت مجتنبکا الدانیب آخرت نیکد ختیجی دنیا کا پا
 تقاه اوی طنز اورتاکیم دنیا دامن باقی قلفان من شیو
 دنیا نیکد

دنیایک بویج مالین بیفان اوی اخیر تداق احو
 روین آه شک یغدییم تیوبان هیج ایینه قلاک
 پینکامونجا بیفان ادی اوی اوله ایضا بویس
 الله سوردکی قرینیه و زر ذکر دینه هم نظر و لیور
 کوکله ای دین جکر بود کوی ذکر ذکر تنکری
 خوی ملائکله و نظر ای حشر شه جزه ذکر او
 ای دین جکر بود کوی اییدوک کو نظر اجله او
 پینوکا نور لار پیا جلامو من مناقق سه جمله ای دین
 جکر بود کوی مناقق تک کو نکلور قرالایق اولمش
 خدا جلب ترفیع و ری ای دین جکر بود کوی مرتبه
 چه کوی بوجا ایدوک آیا ابره کچه بوی بوی ایدوک

احوال
 خوجه ایدین جگزه بود کدی طاعتلر بروک بود ز بان
 ایدینک انی از کد تشی حذاب دان قور نولور بان
 ایدین جگزه بود کدی سپکین بو تپسی نوک کولکای
 ناجتیشن آهی مغفرا ایلد زاهی ایدین جگزه بود کدی
 نصله و له ایضا یونپسی ایدور یوقدر بنداجل طا
 عت بن نجدایم نیلا ایم قوروجوق روز قیامت
 بن نجدایم نیلا ایم جان صورددان ترک اوچک
 حقلیم باشمدن کدیچیک دوشتوبنکا سوال ادیچیک
 بن نجدایم نیلا ایم جو شکله خزر ایلنججه اوراکوز
 لاریجه قائلو باش ووله اهر فیاه یوزی قرا بن
 بن نجدایم نیلا ایم میزان ترازو طار بنده
 خبرلاری

خیرداری اخیرلار قورنده شول حرم که بروم برتله
 بن نجدایم نیلا ییم جلا نینه اوله چاب حوامنا
 اوله خذاب عاصی اولیجی عقاب بن نجدایم نیلا
 ییم خاصیلار انار برکینه برکنز جهنم سلکینه باز
 ارچک اول کوننده بن نجدایم نیلا ییم فصدوله
 ایضا یونیس قل لاینگدا عاصی و جانی من شک کناه
 کروارم و هیچ اقیما دوم کوز و ایما شیخ قرا ننگو
 دورا جیم طیشیم ختم خصلی مو طلوع با شیم من شک
 کناه کروارم و هیچ عاصی لیقیم یه تو پچاروم چی بویر
 رو قنا او پچاروم خسروم کجیدی تو پچاروم من شک
 کناه کروارم و هیچ طاعت عبادت قلمای دوم نمان

160

وقتیذا نور ما ووم الدیم بچکا که او بیاروم من
 تنک کناه کردوار مو هج ورویشکا بر یول کجما ووم
 حرام دین اوزوم بچما ووم فبشفا ده بچما ووم
 من تنک کناه کردوار مو هج درویش کور پیام قیدم
 جفا بولور دروشلان دروشلار اهیامصطفی
 من تنک کناه کردوار مو هج والله اعلم بالصواب
 بانچه چاب ووزاجفا پال اخیست بل باقی
 بچجان صغیر در بارص نفوشقان لویلان یلعی
 قوی بچین نفوق ایست تنکور اون ایکی بیل نیک
 خاصین نیک بیاید بو نور عو اگر بچجان یای کلیا
 اول یل اذکولوک بولفاتی بو کال تیلیم بولفای بو شکلی

مجت